

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра ФІНАНСІВ
(найменування кафедри)

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 07072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за освітньою програмою Фінанси, фінансовий менеджмент та страхування
на тему: **«Податкове регулювання банківської діяльності в
Україні»**

Виконавець:

студентка 47 групи ЦЗВФН

Соколик Єлизавета Володимирівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., доцент кафедри фінансів

(науковий ступінь, вчене звання)

Дубовик Ольга Юхимівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

ОДЕСА-2024

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність. Сучасний етап економічного розвитку можна охарактеризувати як невизначений, не в останню чергу, це пов'язано із воєнним станом на території України. Відповідно, ми маємо нестабільну економічну політику в нашій державі. Вона характеризується збільшенням значення податкового регулювання діяльності банківських установ, адже існують значні неузгодженості між податковою політикою, політикою НБУ стосовно діяльності банківського сектора, борговою політикою держави тощо. З однієї сторони, механізм оподаткування прямо впливає на діяльність банків, в тому числі на формування чистого прибутку їхньої діяльності. Проте, частково податкове навантаження банківські установи здатні перекладати на клієнтів – користувачів банківських послуг шляхом збільшення витрат. З іншої сторони, оподаткування клієнтів банків, хоча це відбувається опосередковано, може впливати на обсяги операцій банків, на розвиток їх банківських послуг. Проблема вдосконалення системи податкового регулювання ускладнюється кризовою ситуацією у банківській сфері, яка не може запропонувати реальному сектору економіки дешевих кредитних ресурсів для розвитку. Наразі банки здебільшого кредитують державу на умовах високих відсоткових ставок як по облігаціях внутрішньої державної позики, та і по своїх депозитах на рахунках Національного банку України. Відповідно, легко зароблені державні гроші держава намагається повернути до бюджету через значне податкове навантаження на банківський бізнес.

Дослідженням проблемних питань податкового регулювання діяльності банківських установ багато учених присвятили свої наробки, серед яких: М. Белецький, Я. Берзанюк, О. Данилов, І. Д'яконова, Н. Євченко, О. Здобувач, Л. Клюско, А. Ковальчук, М. Кучерявенко, Н. Петровська, Н. Реверчук, І. Сало, О. Сербина, Г. Старостенко, А. Сурженко, Л. Шевчук тощо. Переважна

більшість досліджень націлена на розгляд питань лише в сферах податкового регулювання, податкового менеджменту, податкової політики банківських установ. Вони не враховують останніх змін сучасної ситуації невизначеності, змін державної фінансової, боргової політики держави.

Мета кваліфікаційної роботи. Метою дослідження є теоретизація системи податкового регулювання діяльності банківських установ, проведення аналітичного дослідження його результатів та обґрунтування практичних рекомендацій його розвитку. Задля реалізації вищезазначеної мети були поставлені та вирішені такі завдання:

досліджена сутність податкового регулювання як складової податкового менеджменту;

розглянуто податковий механізм регулювання діяльності банків;

окреслені особливості формування податкової політики банку, формування її складових;

розкриті результати ефективності функціонування сучасної банківської системи України;

проведено аналіз податкового навантаження на банківську систему;

розкриті проблеми податкового регулювання банківської діяльності в Україні;

досліджені можливості застосування зарубіжного досвіду для вдосконалення системи оподаткування банків в Україні;

розроблені пріоритети покращення та розвитку податкового регулювання банківської діяльності в Україні.

Об'єктом дослідження є економічні відносини між банківськими установами та органами державної влади стосовно розрахунку та сплати в бюджет податкових зобов'язань.

Предметом дослідження є податкове регулювання банківської діяльності в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є сукупність наукових методів дослідження загальних та специфічних: теоретизації та узагальнення (при теоретизації податкового регулювання, податкового менеджменту, податкової політики банку), аналізу та синтезу (при дослідженні фіскальної та регулюючої ролі оподаткування банківської діяльності), графічного зображення даних, кореляційно-регресійного аналізу тощо.

Інформаційна база. Інформаційною базою дослідження є законодавчі акти України: Податковий кодекс України, Закон України «Про банки та банківську діяльність», постанови Національного банку України. Використана законодавча база податкового регулювання діяльності банківських установ закордоном, статистичні матеріали Національного банку України, Державної податкової служби України, Державної казначейської служби України, Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України щодо діяльності банківських установ. Використано наукові розробки вітчизняних та зарубіжних вчених стосовно механізму оподаткування та бюджетного менеджменту в банках.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра має наступну структуру: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел (73 найменування) та 4-х додатків на 5-х сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

у першому розділі «**ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**» досліджена сутність податкового регулювання, сутність податкового менеджменту, співвідношення цих понять; розглянуто податковий механізм регулювання діяльності банків шляхом використання як прямого, так і непрямого

оподаткування; окреслені особливості формування податкової політики банку, формування її складових;

у другому розділі **«СУЧАСНИЙ СТАН ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ»** наведені показники діяльності банків, результати ефективності функціонування сучасної банківської системи України; проведено аналіз податкового навантаження на банківську систему; розкриті результати діяльності основних банків в Україні;

у третьому розділі **«ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВ»** розкриті проблеми податкового регулювання банківської діяльності в Україні; досліджені можливості застосування зарубіжного досвіду для вдосконалення системи оподаткування банків в Україні; розроблені пріоритети покращення та розвитку податкового регулювання банківської діяльності в Україні.

ВИСНОВКИ

Під час дослідження встановлено, що поняття податкового регулювання варто розглядати з урахуванням його динамічно-структурних характеристик як вплив органів державної влади на учасників економічних відносин, який відрізняється свідомістю, активністю та цілеспрямованістю. І цей вплив має відбуватися з метою досягнення бажаних соціально-економічних ефектів за допомогою елементів податкового механізму.

Податковий механізм регулювання діяльності банків має свої особливості порівняно із суб'єктами господарювання, що займаються виробництвом товарів, наданням послуг та виконанням різного роду робіт.

Особливості банківської діяльності, наперед усього, враховує механізм оподаткування податком на прибуток. Податковим кодексом України

регламентований перелік доходів та перелік видатків з метою оподаткування його зазначеним податком. Кодекс регламентує і ніші аспекти податкового механізму регулювання діяльності банків, що досліджено.

Досліджуючи податкове регулювання банківської діяльності в Україні зосереджено увагу і на відповідних діях банківських установ, що коригують свою економічну поведінку залежно від механізму їхнього оподаткування. Банки можуть формувати різні типи реалізації власної податкової політики: обережний, врівноважений чи ризикований. Банки здійснюють наступні форми організації податкової політики: розрахунок поточних податкових зобов'язань платників податків; організація та проведення платниками бюджетування податків, зборів та обов'язкових платежів; податкове планування суб'єктом господарювання.

Аналіз ефективності функціонування сучасної банківської системи України показав, що наразі в Україні функціонує 63 банківські установи. Це на 30 банків менше станом на 1 лютого 2017 року. Скорочення кількості банківських установ уповільнело процес зростання обсягів їхніх загальних активів. За сім років нашого дослідження вони збільшилися лише на 192,5%. Зміна загальних активів банків в Україні у % до річного ВВП за попередній рік свідчить про зменшення ролі банківського сектору економіки, про зменшення потужності банків, які працюють в Україні. Розрахований показник скоротився на 18,4 процентних пункти з 71,1% до 52,7%.

Звернула на себе увагу зміна структури активів банків в Україні. Якщо станом на 1 лютого 2017 року найбільшу питома вагу займали кредити, видані банківськими установами своїм клієнтам (58,75% усіх активів), та станом на 1 лютого 2024 року питома вага кредитів суттєво зменшилася до 31,25%, або на 27,5 процентних пункти. У 2023 році банки суттєво скоротили свій кредитний портфель через воєнні дії на території України та через зниження потреб бізнесу у кредитних ресурсах. Також вибудовується тенденція скорочення кредитування банками суб'єктів господарювання,

натомість збільшуються обсяги кредитування фізичних осіб. При цьому банки кредитують переважно споживчі витрати населення.

Динаміка одержаних доходів банківськими установами у 2016 – 2023 роках та прогноз свідчить про збільшені темпи зростання доходів у 2021 – 2023 роках. Таке зростання безпосередньо пов'язане із структурою кредитів, виданих банками – поступовою заміною практики кредитування бізнесу на практику кредитування держави, зокрема через придбання облігацій внутрішньої державної позики.

В Україні за результатами своєї діяльності банки сплачують до бюджету податок на прибуток. При цьому, він переважним чином зараховується до доходів Державного бюджету України (у повному обсязі з державних банків, а з приватних банків – 90% загальних нарахувань податку). У 2023 році банківськими установами було сплачено 12 790,7 млн. грн. податку на прибуток до Державного бюджету, а це на 1 636,1 млн. грн. більше сплат у 2022 році. У 2021 році банками до Державного бюджету було перераховано 7 478,5 млн. грн., що перевищує показник 2020 року лише на 393,5 млн. грн. Таке несуттєве зростання фактичних сум сплат податку на прибуток від банківських установ пов'язане із обмеженнями обслуговування клієнтів банків очно безпосередньо у відділеннях внаслідок пандемії коронавірусу.

Участь різних фінансових установ у наповненні Державного бюджету України податком на прибуток свідчить про те, що банки завжди займали лідируючі позиції. У 2017 році питома вага банків була на рівні 66,7% усіх податків на прибуток фінансових установ. У 2023 році участь банків у формуванні доходів Державного бюджету була найбільшою – 82,4% загального розміру податку на прибуток усіх фінансових установ країни.

При аналізі прибуткового оподаткування банківських установ відносно ВВП встановлено, що в 2022 році надходження податку на прибуток від

банківських установ склали лише 0,215% ВВП, що однак є максимальним значенням за 2018 – 2022 роки. Мінімальне значення було у 2018 році – 0,061% ВВП. Невисоким значенням був пререозподіл ВВП за допомогою прибуткового оподаткування банків і у 2021 році - 0,137%.

Незначним чином податок на прибуток банків формує доходи місцевих бюджетів. При цьому до бюджетів територіальних громад може надходити такий прибуток, проте від банків комунальної власності, а такі, хоча і українським законодавством і дозволено їх створювати, в Україні не існують. До обласних бюджетів надходить податок на прибуток з приватних банків у розмірі 10%. Відповідно нами проаналізована незначна роль банківських установ серед інших платників у формуванні доходів обласного бюджету Одеської області за рахунок надходжень податку на прибуток а також зроблено прогноз надходження цього податку на 2024 рік.

Розкриті проблеми податкового регулювання банківської діяльності в Україні, які полягають в тому, що банківська система, з усіма своїми складовими (НБУ, комерційні державні та приватні банки) наразі не спроможна стати надійним джерелом фінансування економіки країни. Вона лише бере участь у «переливанні» фінансових ресурсів між резервами банків та НБУ, одержуючи надприбуток за державні гроші, або кошти без руху девальвують, замість фінансової підтримки економіки. Державне регулювання націлено на впровадження лише державних кредитних програм, та не націлено на підтримку ініціатив комерційних банків.

Розгляд можливостей застосування зарубіжного досвіду для вдосконалення системи оподаткування банків в Україні дозволило нам розробити пріоритети покращення та розвитку податкового регулювання банківської діяльності в Україні, серед них:

запровадження прогресивних ставок оподаткування прибутку банківських установ;

встановлення більш низьких податкових ставок з податку на прибуток банківських установ з кредитних операцій, здійснених в напрямку кредитування реального сектору економіки;

встановлення нульової податкової ставки з податку на прибуток банківських установ з кредитування інноваційних проектів;

заборона практики "навздогін" запроваджувати податки за попередній рік у більших розмірах, ніж зазначалося на початку фінансового року, навіть, якщо через нерозумність державної фінансової політики банки одержали надприбутки;

одержані збитки банківські установи мають без перешкод переносити на наступний податковий період;

звільнення від податку на майно відділень банків, що відновилися внаслідок пошкоджень у період дії воєнного стану.

АНОТАЦІЯ

Соколик Є.В. «Податкове регулювання банківської діяльності в Україні»

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності
«07072 Фінанси, банківська справа та страхування»

(шифр та назва спеціальності)

за освітньою програмою **«Фінанси, фінансовий менеджмент та страхування»**.

(назва освітньої програми)

Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2024.

У роботі розглядається сутність податкового регулювання як складової податкового менеджменту; розглянуто податковий механізм регулювання діяльності банків; окреслені особливості формування податкової політики банку. Автором розкриті результати ефективності функціонування сучасної банківської системи України; проведено аналіз податкового навантаження на банківську систему; розкриті проблеми податкового регулювання банківської діяльності в Україні.

Досліджено можливості застосування зарубіжного досвіду для вдосконалення системи оподаткування банків в Україні; розроблені пріоритети покращення та розвитку податкового регулювання банківської діяльності в Україні.

Запропоновано: запровадження прогресивних ставок оподаткування прибутку банківських установ; встановлення більш низьких податкових ставок з податку на прибуток банківських установ з кредитних операцій, здійснених в напрямку кредитування реального сектору економіки тощо.

Ключові слова: податки, податкове регулювання, податковий механізм, банківська діяльність, прибутковий податок банків, доходи бюджетів.

ANNOTATION

E.V. Sokolyk "Tax regulation of banking activity in Ukraine"

Qualification work for obtaining a bachelor's degree in the specialty **"07072 Finance, banking and insurance"**

(code and name of specialty)

under the educational program **"Finance, financial management and insurance"**.

(name of educational program)

Odesa National University of Economics. - Odesa, 2024.

The work examines the essence of tax regulation as a component of tax management; the tax mechanism for regulating the activity of banks is considered; the features of the formation of the bank's tax policy are outlined. The author revealed the results of the functioning of the modern banking system of Ukraine; an analysis of the tax burden on the banking system was carried out; revealed problems of tax regulation of banking activity in Ukraine.

The possibility of applying foreign experience to improve the system of taxation of banks in Ukraine was studied; developed priorities for improvement and development of tax regulation of banking activity in Ukraine.

Proposed: introduction of progressive rates of taxation of banking institutions' profits; establishment of lower tax rates on income tax of banking institutions from credit operations carried out in the direction of lending to the real sector of the economy, etc.

Keywords: taxes, tax regulation, tax mechanism, banking activity, bank income tax, budget revenues.